

Problém zla: rozdíl mezi platónským a křesťanským pojetím zla

Augustin, *De civ. Dei* XIV,3:

„Avšak ti, kdo se domnívají, že všechno zlo, které připadá duši, pochází z těla, se mýlí. Třebaže totiž Vergilius svými skvělými verši patrně rozvíjí platónskou myšlenku, když říká:

„Duše tu ohnivou sílu a původ nebeský mají
dokavad škodné tělo je netíží, dokavad zemské
články a údy, propadlé smrti je neotupují,“

... naše víra je přece jiná: Neboť porušení těla, které zatěžuje duši, není příčinou prvotního hříchu, ale trestem za tento hřích. Porušitelné tělo nezpůsobilo hříšnost duše, ale hříšná duše způsobila porušitelnost těla. Třebaže z porušení těla pocházejí jakési popudy k neřestem a samy neřestné touhy, nesmíme všechny neřesti neuměřeného života přičítat tělu, abychom od nich ode všech neočistili d'ábla, který tělo nemá. Třebaže o d'áblu nelze říct, že je smilníkem či opilcem, ... ačkoli je skrytým rádcem a podněcovatelem i k takovýmto hříchům, přece je v nejvyšší míře pyšný a závistivý ... Ale tyto neřesti, jimiž je ovládán d'ábel, připisuje apoštol tělu, které d'ábel jistě nemá. Praví totiž, že nepřátelství, hádky, řevnivosti, hněvy, závist jsou skutky těla (*Ga* 5,20-21). Počátkem a zdrojem všech těchto zlých věcí je pýcha, která vládne v d'áblu bez těla ... Člověk se totiž nestal podobným d'áblu tím, že měl tělo, které d'ábel nemá, ale tím, že žil podle sebe, tj. podle člověka, protože i d'ábel chtěl žít podle sebe, když nestál pevně v pravdě.“

Verumtamen qui omnia animae mala ex corpore putant accidisse, in errore sunt. Quamvis enim Virgilius Platoniam videatur luculentis versibus explicare sententiam, dicens:

*Igneus est ollis vigor et coelestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant
Terrenique hebetant artus moribundaque membra;*

... tamen aliter se habet fides nostra. Nam corruptio corporis, quae aggravat animam, non peccati primi est causa, sed poena; nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem. Ex qua corruptione carnis licet existant quaedam incitamenta vitiorum, et ipsa desideria vitiosa: non tamen omnia vitae iniquae vitia tribuenda sunt carni, ne ab his omnibus purgemus diabolum, qui non habet carnem. Etsi etiam diabolus fornicator vel ebriosus ... non potest dici, cum sit etiam talium peccatorum suasor et instigator occultus: est tamen maxime superbus atque invidus ... Haec autem vitia quae tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolum non habere. Dicit enim, inimicitias, contentiones, aemulationes, animositates, invidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput atque origo superbia est, quae sine carne regnat in diabolo ... Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus; sed vivendo secundum se ipsum, hoc est secundum hominem, factus est homo similis diabolo: quia et ille secundum se ipsum vivere voluit, quando in veritate non stetit.

Augustin, *De civ. Dei* XIV,4:

„Když tedy člověk žije podle člověka, nikoli podle Boha, je podobný d'áblu. Vždyť ani anděl neměl žít podle anděla, ale měl žít podle Boha, aby pevně stál v pravdě a aby z něho mluvil pravdu, nikoli aby z vlastního mluvil lež ... Když tedy člověk žije podle pravdy, nežije podle sebe, ale podle Boha ... člověk byl stvořen jakožto spravedlivý tak, aby nežil podle sebe, ale podle toho, kdo ho stvořil, tj. aby konal spíše jeho vůli než svou vlastní. Avšak nežít takovým způsobem života, k jakému byl člověk stvořen – to je právě lež. Člověk chce být přece blažený, dokonce i když nežije tak, aby jím mohl být. Co je lživějšího než tato vůle? Proto lze odůvodněně říci, že veškerý hřích je lží. Hřích totiž nevzniká z ničeho jiného než z té vůle, kterou chceme, aby se nám vedlo dobře, či nechceme, aby se nám vedlo špatně. Hřích je tedy

lží, protože se nám v jeho důsledku spíše vede špatně, ačkoli k němu dochází kvůli tomu, aby se nám vedlo dobře.“

Cum ergo vivit homo secundum hominem, non secundum Deum, similis est diabolo. Quia nec angelo secundum angelum, sed secundum Deum vivendum fuit, ut staret in veritate, et veritatem de illius, non de suo mendacium loqueretur ... Cum itaque vivit homo secundum veritatem, non vivit secundum se ipsum, sed secundum Deum ... homo ita factus est rectus, ut non secundum se ipsum, sed secundum eum a quo factus est, viveret; id est, illius potius, quam suam faceret voluntatem: non autem ita vivere, quemadmodum est factus ut viveret, hoc est mendacium. Beatus quippe vult esse, etiam non sic vivendo ut possit esse. Quid est ista voluntate mendacius? Unde non frustra dici potest, omne peccatum esse mendacium. Non enim fit peccatum, nisi ea voluntate, qua volumus ut bene sit nobis, vel nolumus ut male sit nobis. Ergo mendacium est, quod cum fiat ut bene sit nobis, hinc potius male est nobis.

Augustin, *De civ. Dei* XIV,13:

„Počali však být zlí ve skrytu, aby [posléze] upadli ve zjevnou neposlušnost. Nedošlo by totiž ke zlému činu, kdyby mu nepředcházela zlá vůle. A co jiného zase mohlo být počátkem zlé vůle než pýcha? ... Co je však pýcha jiného než dychtění po zvráceném vyvýšení? Zvrácené vyvýšení znamená, že člověk opustí počátek, na němž má lpět jeho duše, a poté se jakýmsi způsobem stává a jest počátkem sám sobě. K tomu dochází, když se sám sobě příliš líbí. Sám sobě se ovšem takto líbí, když odpadne od onoho neměnného dobra, které se mu mělo líbit víc, než se líbí sám sobě. Toto odpadnutí je však dobrovolné, protože kdyby vůle pevně vytrvala v lásce k vyššímu neměnnému dobru, jež jí osvětlovalo, aby viděla, a jež jí povznášelo, aby milovala, neodvrátila by se od něho a nenašla by zalíbení v sobě samé, nezatemnila by se a neochladla by následkem tohoto sebezalíbení... Pokažením ale může být porušena pouze přirozenost stvořená z ničeho. To, že je přirozeností, tudíž pochází z toho, že byla stvořena Bohem. To, že odpadá od toho, co jest, však pochází z toho, že byla stvořena z ničeho. Člověk neodpadl tak, že by nebyl veskrze ničím, ale tak, že když se přiklonil k sobě samému, byl méně, než byl tehdy, když lpěl na tom, jenž v nejvyšší míře jest. Být v sobě samém, poté co člověk opustil Boha, tj. líbit se sám sobě, tedy ještě neznamená být ničím, ale znamená to blížít se ničemu.“

In occulto autem mali esse coeperunt, ut in apertam inobedientiam laberentur. Non enim ad malum opus perveniretur, nisi praecessisset mala voluntas. Porro malae voluntatis initium quod potuit esse nisi superbia? ... Quid est autem superbia, nisi perversae celsitudinis appetitus? Perversa enim celsitudo est, deserto eo cui debet animus inhaerere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium. Hoc fit, cum sibi nimis placet. Sibi vero ita placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit quam ipse sibi. Spontaneus est autem iste defectus: quoniam si voluntas in amore superioris immutabilis boni, a quo illustrabatur ut videret, et accendebatur ut amaret, stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum averteretur, et ex hoc tenebresceret et frigeret ... vitio depravari, nisi ex nihilo facta, natura non posset. Ac per hoc ut natura sit, ex eo habet quod a Deo facta est; ut autem ab eo quod est deficiat, ex hoc quod de nihilo facta est. Nec sic defecit homo, ut omnino nihil esset: sed ut inclinatus ad se ipsum minus esset, quam erat, cum ei qui summe est inhaerebat. Relicto itaque Deo, esset in semetipso, hoc est sibi placere, non iam nihil esse est, sed nihilo propinquare.

Otázky k textům:

V čem Augustin spatřuje hlavní rozdíl mezi (novo)platónským a křesťanským pojetím zla? Jaké argumenty uvádí Augustin ve prospěch křesťanského pojetí? V čem podle Augustina samého spočívá vlastní kořen zla? Jaké má podle něj zlo pro člověka následky?

